

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра корекційної педагогіки та інклюзивної освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **«ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ З СКЛАДНИМИ
ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ»**

Виконала: студентка 2 курсу групи
KorOs1-M20z
спеціальності 016 Спеціальна освіта
за освітньою програмою
Олігофренопедагогіка
Мойсюк Альона Лівонівна

Керівник:
Дмитрієва О. І.,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри корекційної педагогіки та
інклюзивної освіти

Рецензент:
Ганушкевич І.Б.,
директор
Кам'янець-Подільського
навчально-реабілітаційного центру
Хмельницької обласної ради

Кам'янець-Подільський – 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	6
1.1. Теоретичний аналіз проблеми естетичного виховання особистості дитини у психолого-педагогічній літературі.....	6
1.2. Особливості естетичного виховання школярів з складними порушеннями розвитку.....	20
Висновки до розділу I	32
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЕСТЕТИЧНОЇ ВИХОВАНОСТІ У ДІТЕЙ З СКЛАДНИМИ ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ	34
2.1. Методика констатувального дослідження.....	34
2.2. Аналіз отриманих результатів.....	40
2.3. Методичне забезпечення процесу естетичного виховання учнів з складними порушеннями розвитку за допомогою використання авторської програми «Нетрадиційні техніки малювання для дітей з складними порушеннями розвитку».....	48
Висновки до розділу II	80
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТКИ	89

ВСТУП

Актуальність дослідження. Визначення нових ціннісних орієнтирів є найважливішою тенденцією спеціальної освіти в Україні. Постає питання виховання дітей із складними порушеннями розвитку задля формування всебічно розвиненої, активної, підготовленої до життя, здатної до адаптації і соціалізації особистості. Значна роль у цьому процесі належить естетичному вихованню дитини.

Саме естетичне виховання забезпечує соціокультурне становлення і формування суб'єктних якостей (самостійності, самовдосконалення, здатності до самореалізації), формує духовний світ дітей зі складними порушеннями розвитку та розширює межі суспільного досвіду. Цінність кожної особистості полягає в її неповторності. Великою мірою це досягається тим, що в процесі формування на особистість впливає неповторний комплекс культурних цінностей і духовних орієнтацій, отже, створюється унікальність умов формування кожної людини.

Наразі науковці акцентують увагу на необхідності переосмислення співвідношення освітніх досягнень дитини з її психофізичними особливостями, на створенні сприятливих умов для виховання кожної особистості з максимальною індивідуалізацією та розвитком. Проте, враховуючи нову соціокультурну ситуацію, недостатньо аналізуються можливості та шляхи реалізації завдань естетичного виховання дітей зі складними порушеннями розвитку.

Вагомий внесок у розробку мети, принципів та реалізацію змісту естетичного виховання здійснили Т. Аболіна, О. Буров, Л. Масол, Н. Миропольська, В. Орлов, Б. Лихачов, О. Рудницька, А. Комарова, М. Кнебель, Є. Квятковський та ін. Широко висвітлено питання естетичного виховання у естетико-педагогічному аспекті у спадщині видатних українських педагогів і діячів освіти В. Сухомлинського, К. Ушинського, А. Макаренка, Е. Водовозової, П. Каптерєва, С. Лисенкової, С. Русової,

науковців-дефектологів (А. Айдарбекової, М. Вальце, І. Дмитрієвої, Г. Дульнева, О. Граборова, І. Грошенкова, Л. Занкова, І. Євременка, Е. Кярнера, С. Міловської, С. Миронової, В. Липи, М. Нудельмана, Г. Плешканівської, В. Побрейн, В. Синьова, К. Щербакової та ін).

Зокрема, А. Макаренко, визначаючи поняття «естетичне виховання», вважав, що надзвичайно важливо внести художній елемент у процес життя дітей [8, с.28]. О. Буров вважав, що естетичне виховання є цілеспрямованим, організованим процесом формування в учнів естетичного ставлення, естетичної потреби до творчої естетичної діяльності [5, с.129]. Б. Лихачов та Є. Квятковський визначають естетичне виховання як цілеспрямований процес формування творчої особистості, яка здатна сприймати та оцінювати прекрасне, довершене, гармонійне у житті, природі, мистецтві, жити і творити «за законами краси», а також розглядають і розкривають зміст основних компонентів структури естетичного виховання [55, с.183]. Т. Аболіна та Н. Миропольська акцентують увагу, що головним в естетичному вихованні є відтворення всього багатства людського ставлення до навколишнього світу [19, с.93].

У другій половині ХХ століття проблема естетичного виховання розглядалася багатьма дослідниками по-новому: загострюється гуманістична направленість проблеми у зв'язку з глобальним завданням збереження та розвитку культури. У сучасному суспільстві надзвичайно гостро постало питання надання нового статусу завдання формування особистості і, перш за все, її естетичному вихованню, яке сприяє зародженню, укріпленню та розвитку етичних, естетичних, мотивацій у кожної людини та художніх цінностей.

Разом з тим, проблема естетичного виховання, впливу його засобів на розвиток особистості дітей зі складними порушеннями розвитку вивчена недостатньо, що й зумовило вибір нами теми наукового дослідження **«Естетичне виховання учнів з складними порушеннями розвитку»**.

Мета дослідження: розробити та апробувати авторську програму «Нетрадиційні техніки малювання у роботі з дітьми з складними порушеннями розвитку».

Для реалізації мети дослідження були визначені такі **завдання:**

1) здійснити теоретичний аналіз проблеми у психолого-педагогічній літературі;

2) визначити особливості естетичного виховання школярів з складними порушеннями розвитку;

3) визначити рівні сформованості естетичної вихованості учнів з складними порушеннями розвитку.

4) розробити та апробувати авторську програму «Нетрадиційні техніки малювання у роботі з дітьми з складними порушеннями розвитку».

Об'єктом дослідження є естетичне виховання дітей шкільного віку.

Предмет дослідження – особливості естетичного виховання молодших школярів із складними порушеннями розвитку.

Методи дослідження :

Теоретичні: вивчення та аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури з проблеми естетичного виховання школярів, методичних матеріалів, шкільної документації; *емпіричні:* спостереження за поведінкою учнів із складними порушеннями розвитку на уроках та у позаурочний час, соціометричні методики, бесіда, анкетування, розв'язання проблемних ситуацій, педагогічний експеримент; *статистичні:* кількісний і якісний аналіз емпіричних даних та їх узагальнення.

Елементами наукової новизни є:

- визначення особливостей естетичного виховання школярів з складними порушеннями розвитку;

- авторська розробка програми «Нетрадиційні техніки малювання у роботі з дітьми з складними порушеннями розвитку» з її теоретичним обґрунтуванням та апробацією у роботі з учнями з складними порушеннями розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання розробленої та апробованої авторської програми «Нетрадиційні техніки малювання у роботі з дітьми з складними порушеннями розвитку» у роботі вчителів, асистентів вчителів, корекційних педагогів у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Апробація роботи відбулася на звітній конференції студентів та магістрантів факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології (м. Кам'янець-Подільський, 2020 р.).

Результати дослідження відображено у 1 публікації.

Експериментальна база: Кам'янець-Подільський НРЦ Хмельницької обласної ради.

Дипломна робота магістра виконана на замовлення Кам'янець-Подільського НРЦ Хмельницької обласної ради.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. У роботі вміщено 3 таблиці та 11 рисунків. Загальний обсяг роботи 102 сторінки, з них 84 сторінки основного тексту.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів проведеного теоретичного та експериментального дослідження дали змогу сформулювати такі висновки:

Естетичне виховання – це складова частина виховного процесу, яка спрямована на формування здатності перетворювати і сприймати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини. У процесі естетичного виховання формуються естетична свідомість школяра та його поведінка.

Естетична вихованість учня передбачає сформованість у нього естетичних ідеалів, чіткого уявлення про досконалу красу в мистецтві і в дійсності. Істотною ознакою естетичної вихованості є сформоване вміння милуватися красою, досконалими явищами в мистецтві і житті. Естетична вихованість характеризується здатністю до глибокого переживання естетичних почуттів.

Особливістю естетичного виховання дітей із складними порушеннями розвитку є те, що воно володіє корекційними функціями, допомагає коригувати наявні у дитини з особливими потребами недоліки розвитку емоційно-вольової сфери, естетичного сприйняття тощо.

Корекція порушень розвитку дітей здійснюється шляхом їх участі в різних видах естетичної діяльності, що здійснюється на основі розвитку сенсорних процесів і формування адекватних реакцій на естетичні образи. Реалізація корекційних завдань в ході естетичного виховання заснована на використанні комплексу форм і видів естетичної діяльності, з урахуванням корекційних функцій естетичного виховання у освіті дітей з складними порушеннями розвитку.

За результатами констатувального експерименту у 70% респондентів виявлено низький рівень сформованості естетичної вихованості, у 20% – середній, та у 10 % – високий рівень.

Більшість дітей не можуть сформулювати естетичну оцінку наданого об'єкта, а також висловити своє ставлення до естетичної значущості предмета,

оцінити її. Учні володіють слаборозвинутою здатністю емоційно реагувати на естетичні об'єкти і явища. Практично всі учасники експерименту потребують допомоги вчителя.

Визначено можливості підвищення рівня сформованості естетичної вихованості учнів з складними порушеннями розвитку за допомогою розробленої та апробованої програми «Нетрадиційні техніки малювання для дітей з складними порушеннями розвитку».

Представлено методику проведення та наведено приклади застосування нетрадиційних технік для малювання, зокрема «Кляксографія», «Робота із штампом», «Набризк», «Малювання руками», «Ниткографія» тощо.

Розроблено та апробовано систему уроків з використанням нетрадиційних технік малювання у роботі з учнями Кам'янець-Подільського навчально-реабілітаційного центру.

Розроблено календарно-тематичне планування з образотворчого мистецтва з використанням нетрадиційних технік малювання, яке можна використовувати під час уроків та позаурочної діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів означеної проблеми. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у впровадженні розробленої та апробованої авторської програми у навчальній та виховній діяльності педагогів з учнями з складними порушеннями розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арттерапія: від світового досвіду до національних пріоритетів / Н.А. Гайструк [та ін.] // Мистецтво лікування. 2018. № 2. С. 60.
2. Арттерапія як ефективний метод реабілітації пацієнтів із захворюваннями психіки // НейроNEWS. 2017. № 10. С. 6-10.
3. Бабій І.В. Образотворче мистецтво з спеціальною методикою: навчально-методичний посібник. Умань: ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочинський»), 2016. 112 с.
4. Барко В.І., Тютюнников А.М. Як визначити творчі здібності дитини? Київ, 2018. 79 с.
5. Буров А.І. Сучасні дослідження естетичного виховання і художньої освіти. Мінськ : Просвітництво, 2019. 291 с.
6. Валентик Н. Інклюзивна освіта: за і проти. Директор школи // Шкільний світ. 2018. № 14/15. С. 45-58.
7. Валицкая. А.П., Рабош В.А. Інклюзивное образование – образование для всех // Социальная педагогика. 2017. №1. С. 18-22.
8. Ванслова Є.Г. Розсовуємо кордони естетичної освіти // Мистецтво. 2018. №2. С. 28-29.
9. Варава. В. Інклюзивна освіта: готовність номер один? Завуч // Шкільний світ. 2018. №15. С. 3-4.
10. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. Москва: Искусство, 2018. 576 с.
11. Воробець А. Ю. Соціальна адаптація осіб з розумовою відсталістю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : 22.00.04. Запоріжжя, 2018. 20 с.
12. Ворон. М., Кавун Ю. Інклюзивна освіта: українські реалії. Підручник для директора. 2016. №6. С. 66-71.
13. Гавриловець К.В. Етико-эстетическое воспитание школьников. Москва, 2019. 305 с.

14. Головіна Т.Н. Образотворча діяльність учнів допоміжної школи. Мінськ: Просвітництво, 2018. 119 с.
15. Гусак Т. Нестандартні уроки: формування відповідного ставлення школярів до навчання // Рідна школа. 2017. № 9. С.25-38.
16. Грошенко І.А. Заняття образотворчим мистецтвом в спеціальній корекційній школі VIII виду. Мінськ: Просвітництво, 2019. 144 с.
17. Грошенко І.А. Образотворча діяльність в спеціальній (корекційній) школі VIII виду. Мінськ: Видавничий центр «Академія», 2019. 208 с.
18. Дмитрієва І. В. Корекційна спрямованість естетичного виховання в старших класах допоміжної школи: монографія / І. В. Дмитрієва. Слов'янськ, 2018. 331 с.
19. Естетика: навч. посібн. / [М.П.Колесніков та ін.]; за ред. В.О.Лозового. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 205 с.
20. Эстетическое воспитание во вспомогательной школе / [ред. Т. Н. Головина]. Москва: Просвещение, 2019. 104 с.
21. Естетичний досвід вчителя: Теорія і практика. Монографія /Науковий ред. В. Бутенко. Херсон, 2018. 214 с.
22. Эстетическая культура и эстетическое воспитание [Текст]: кн. для учителя / сост. Г.С. Лабковская. Москва: Просвещение, 2017. 304 с.
23. Еременко И. Г. Олигофренопедагогика / И. Г. Еременко. Київ: Вища школа, 2017. 326 с.
24. Загальні питання естетичного виховання в школі» під редакцією В.Н. Шацької. К. // Просвіта. 2018. №4 С.35-45.
25. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання // Початкова школа. 2017. № 5. С. 10-13.
26. Ільїна Є.В. Виховання мистецтвом // Мистецтво в школі. 2019. № 1. С.13-15.
27. Ільїнська І.П. Критерії оцінки рівня сформованості естетичної культури молодшого школяра // Початкова школа. 2019. № 1. С. 20-25.

28. Ірина Дмитрієва. Шляхи естетичного виховання розумово відсталих дітей // Науково-методичний журнал «Дефектологія». № 3. 2018. С.120-125.
29. Каяшева О. И. Техники арт-терапии в психологическом консультировании клиентов / О. И. Каяшева // Психология в вузе. 2014. № 4. С. 134.
30. Котікова, О.П. Естетичне виховання молодших школярів: посібник для вчителів; педагогічне позашкільний заклад/О.П. Котікова, В.Г. Кухаронак; Науково-методичний центр навчальної книги і засобів навчання. Мінськ, 2019. 192 с.
31. Кравець. Н. , Шорохова В. Особливості розумової працездатності школярів в умовах інклюзивної форми навчання. Рідна школа. 2018. №11. С. 52-56.
32. Крикун. А. Включення дітей з особливими потребами в освітнє середовище. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2018. №10. С.9-15.
33. Крок за кроком в Україні: посіб. для батьків дошкільнят та соц.педагогів / Л. В. Артемова, О. І. Кульчицька, Н. М. Голота, Г. В. Сухорукова; за заг. ред. С. Чередниченко. Київ: Кобза, 2019. 384 с.
34. Куземко Л. Малювання за мотивами українських народних розписів як засіб естетичного виховання. Дит. садок. 2017. № 10. С. 20–24.
35. Лабковская Г.С. Естетична культура та естетичне виховання. Мінськ: Просвітництво, 2017. 176 с.
36. Ліхачов Б.Т. Теорія естетичного виховання школярів. Мінськ: Просвітництво, 2018. 175 с.
37. Лукьянов Б.Г. У світі естетики. Мінськ // Просвітництво, 2018. 192 с.
38. Любимова Ю.С. Методика організації естетичного виховання молодших школярів: навчально-методичний посібник для вчителів поч. кл./Ю.С. Любимова, В.В. Буткевич. Мінськ: Пачатковая школа, 2018. 114 с.
39. Любимова Н. В. Самоисцеление творчеством и адаптацией к жизни: методы психологической самопомощи. Ростов-на-Дону: Феникс, 2018. 64 с.
40. Неклопочіна Є.В. Систематизація естетичного досвіду молодших школярів у процесі взаємодії видів мистецтв // Мистецтво в школі. 2018. № 5. С. 65 - 69.

41. Нурутдінова А.Р. Естетичне виховання школярів засобами мистецтва на уроках художнього циклу і у позанавчальної діяльності//Мистецтво в школі. 2018. № 1. С. 64-66.
42. Обучение и воспитание детей в вспомогательной школе/Под ред. В.В. Воронковой. Москва: Школа-Пресс, 2017. 416 с.
43. Основи корекційної педагогіки/Под ред. В.А. Сластенина. Мінськ: Видавничий центр «Академія», 2018. 576 с.
44. Печерська Е. Уроки різні та незвичайні // Рідна школа. 2017. № 4. С. 28-37.
45. Піроженко Т. Зберегти та розвинути творчу активність дитини. // Вихователь-методист дошк. закл. 2018. № 5. С.18-26.
46. Полуянов Ю. Диагностика общего и художественного развития детей по их рисункам. Москва, 2019. 160с.
47. Програма спеціальних (корекційних) освітніх установ VIII виду 1-4 класи під редакцією В.В. Воронкової. Москва: Школа-Пресс, 2018.286 с.
48. Пьянкова Н.І. Образотворче мистецтво в сучасній школі. Мінськ: Просвітництво, 2018. 178 с.
49. Расчётина С.А. Феномен социального исключения как условие реализации инклюзивного образования. Социальная педагогика. 2017. №1. С. 29-32.
50. Сабельнікова С. Досвід впровадження інклюзивного навчання в загальноосвітньому навчальному закладі. Практика управління закладом освіти. 2019. №10. С. 15-28.
51. Савельєва О., Сікач А. Інклюзивне навчання. Післядипломна освіта в Україні. 2006. №1. С. 41-43.
52. Сак. Т. Технологія портфоліо в інклюзивному класі // Дефектологія. 2018. №4. С. 6-9.
53. Сватко. Г. Інклюзивний підхід як основа освіти для всіх дітей. Завуч(Шкільний світ). 2017. №36. С. 4-7.
54. Синьов В. М. Психологія розумово відсталої дитини: підручник // В. М. Синьов, М. П. Матвєєва, О. П. Хохліна. Київ: Знання, 2018. 359 с.

55. Система эстетического воспитания школьников / Б. Т. Лихачев, Е. В. Квятковский, А. И. Буров, Л. П. Печко и др. / [ред. С. А. Герасимов]. Москва: Педагогика, 2019. 264 с.
56. Соломенникова О. Радість творчості. Мінськ, 2017. 267с.
57. Чекіна О. Ю. Нестандартні уроки у початковій школі. Теорія і практика/Харків: Скорпіон, 2019. 305 с.
58. Шинкаренко В. Дітям з особливими потребами – рівний доступ до якісної освіти. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2009. №10. С. 4-8.
59. Шклярєнко Н., Пустякова Т., Вайс М. Організація роботи групи – Особлива дитина. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2017. №10. С. 22-30.
60. Ярмошук І. На шляху до інклюзивного навчання. Математика в школі. 2018. №1/2. С. 51-54.
61. Ярмошук І. Інклюзивне навчання в системі освіти: [особливості роботи зі студентами з особливими психофізичними проблемами] // Шлях освіти. 2009. №2. С. 24-28.
62. <http://doshkilnik.blogspot.com>
63. <https://lastivka.jimdo.com/на-допомогу-педагогам/нетрадиційні-техніки-зображувальної-діяльності/>
64. <http://osvita.ua>
65. https://pidruchniki.com/14090705/etika_ta_estetika/istoriya_svitovoyi_estetichnoyi_dumki
66. https://pidruchniki.com/1676062635034/pedagogika/estetichne_vihovannya_uc_hniv.
67. https://studopedia.su/8_59312_estetichne-vihovannya-i-yogo-spetsifika-metodita-zasobi.html.